

Pels Rijckenstraat, Arnhem

Pels Rijckenstraat 22

De evacuatie door de ogen van een zesjarig meisje

Mijn moeder, Gerrie Zielhuis, werd op 18 september 1938 geboren in een benedenwoning aan de Pels Rijckenstraat 22 in Arnhem. Ze moest evacueren in de Tweede Wereldoorlog en kon na afloop niet terug naar haar oude huis. Ik nam aan dat het was gebombardeerd en de hele straat was verwoest. Dit bleek niet het geval. Alle huizen van voor de oorlog staan er nu nog, behalve twee. In één daarvan woonde mijn moeder met vader, moeder, broer en zus. Later volgde nog een tweede zusje.

Toen ik een keer met haar in Arnhem door haar oude buurt liep, vertelde ze me wat ze zich herinnert. "Voor mij als jong meisje was het vooral spannend en avontuurlijk. Alleen het geluid van het luchtalarm op de eerste maandag van de maand vind ik nog altijd heel onheilspellend klinken."

Pannenkoek in de schuilkelder

“Op 17 september 1944 begonnen de luchtlandingen van de geallieerden. Vanaf het dak kon ik al die parachutisten goed zien. De volgende dag werd ik zes jaar. In de schuilkelder gaf de buurvrouw me een tasje en een pannenkoek.

Een paar dagen later strooide een vliegtuig oranje pamfletten met teksten om ons moed in te spreken. Mijn moeder ging naar buiten om er één op te rapen, maar toen schoten Duitsers met scherp vanaf het eind van onze straat. De kogelgaten zaten in de betonnen paal voor ons huis. Ik ging wel spelen op de omgehakte bomen die voor ons huis lagen. Dan riep mijn vader me naar binnen. Veel te gevaarlijk.

Er is die week enorm gevochten. De gesneuvelde militairen lagen aan het eind van onze straat. Ik weet nog dat je vanaf de bovenste verdieping van ons huis kon zien hoe het station in de brand stond. Als kind vond ik dat allemaal enorm spannend.”

Het tasje

"Het waren verwarrende weken. Op 5 september drong in heel Nederland het bericht door dat de bevrijding in aantocht was. Zoals zoveel vrouwen heeft mijn moeder op die Dolle Dinsdag geroepen dat ze nog een kind wilde. Dat werd mijn jongste zus die op 10 mei 1945 werd geboren."

Maar de bevrijding kwam niet. De geallieerden verloren de slag om Arnhem. Een week na de start van de luchtlandingen op 17 september, kwam het bevel tot evacuatie. Iedereen moest de stad verlaten.

Ik had difterie, maar mijn moeder wilde niet met mij naar het ziekenhuis dat middenin de vuurlinie lag. Daarom kreeg ik van de huisarts een injectie. Zo kon ik toch mee. Omdat we dachten dat het maar voor een paar dagen was, namen we alleen wat kleren mee. Ik pakte mijn nieuwe tasje. Daarin stopte ik het verjaardagscadeau van mijn ouders; een zilveren bestekje. Dat raakte ik onderweg kwijt. Mijn moeder werd boos, want het was best een duur cadeau. Mij kon het niet zoveel schelen. Ik vond dat tasje veel mooier."

Onder een deken

“We gingen op weg naar familie in Elburg. Mijn ouders met de fiets. Ik zat achterop en mijn oudere broer en zus liepen. Langs de kant stonden mensen die familie of vrienden zochten om af te halen. Er was ook een man uit Apeldoorn met een bakfiets die zijn familie niet kon vinden. Hij nam ons mee en omdat ik ziek was, mocht ik op de bakfiets onder een deken liggen.

We liepen in een enorme mensenstroom richting Apeldoorn. Soms werden we beschoten en moesten we in een greppel liggen. Prachtig vond ik het op die bakfiets. Dat kan ik me nog goed herinneren. Ik was wel ziek en slap, maar voelde me niet erg beroerd.

We zijn een dag in Apeldoorn gebleven en toen verder gegaan naar Elburg.”

Leiden 5. Dec 1944

Beste Buren

Heel graag wil ik U eens iets van ons laten
horen. Over het verzet uit Bommel heb
ik maar niet schryven, dat hebt U
gelezen in den brief dien ik aan de fam.
Jorgensen gericht had. In laatst den brief
van Janny, dat U bij uw moeder was
wel een afschrik van de nog te beletten. U
heeft het natuurlijk goed en beter met de
kinder van Bommel en gestrekt reeds hier
Wat prettig, dat de kinderen in Elburg naar
school kunnen gaan, dat is niet beter van
hen dan atyd op straat te loopen
Gelukkig dat Gemeen geen nadelige gevolgen
aan de reis heeft gehad. Wij zullen evenals
U den hondsgroet aergelen, het is zo
aenschrikkelijk. Hoe gaat het met Mythen
Hulhaus? Hoeveel hij zich vak? Myn man
dacht het misschien dat hij niet kan doen
Wij loeren op een boomstam, wij waren dat
zoo getukt anders gemint, men voelt hier niet
als op gestolen. De ons worden en massa
militeairen, dat geeft nog eenige variatie
De jonge med. Heeren langlen brief van Justen
Jans, hij schreef dat het meisje van
ontvoerd was, enkele van de kerken waren

Speldoorn, 7-1-'45

Beste familie.

Eindelijk zal het er eens van
komen dat we eens probeeren of
deze brief jullie zal bereiken. Aan-
vankelijk leek het er niet veel op of het
wel iets uit zou komen om te schrijven,
maar nu krijgen we geleidelijk skral
vandaan brieven en we schrijven zelf
ook naar familie en vrienden, dus hoer
dachten we aan jullie ook eens te schrijven.
Eindan niet alleen om eens te laten weten
hoe we het zo al maken en maar hoe te
recht gekomen zijn, doch tevens ook nog
met een verzoek. Om maar dadelijk het
dat laatste te beginnen: hoe het met mog-
lijk zijn dat je het adres opgeven van de
schoenmaker in Velp maar ook Ada leen
behoeven zijn, dan zouden we alomst eens kunnen
probeeren om die terug te krijgen. We zijn de
eerste wech van de evacuatie met in Velp ge-
weest, maar we konden geen schoenmaker vinden
die schoenen van jullie in reparatie had '43
wel jammer dat we niet eens eerder gedacht
hadden om te schrijven, want Ada heeft hard
een paar andere schoenen nodig. Maar nu
eens iets over onze evacuatie belevenissen.
15 Maandag de 25 Sept. zijn we dan met 4 beladen
fietzen in de richting Velp vertrokken, zoo

Op het ogenblik dat de 5 op de 10 geparkeerd en ligt om de 1000 gind te dat met een
schonheidszaak, maar het schied met van allen laatste gind

Papa's portefeuille

"Toen het wat rustiger was, ging mijn vader een keer naar Arnhem terug om wat spullen op te halen. Zo heeft hij nog een paar jassen van de kapstok gehaald. In zijn jas zat een portefeuille met foto's. Die hebben we dus nog. Mijn moeder vroeg waarom hij de fotoalbums niet had gepakt, maar daaraan had hij niet gedacht."

Op mijn klompjes

"In Elburg had ik het eigenlijk heel erg leuk. In dat kleine stadje kon ik zelf naar mijn familie die ik normaal alleen in de vakanties zag. Op mijn klompjes, waar ik trouwens helemaal niet goed op kon lopen.

Mijn vader ging bij boeren aan het werk. Dan nam hij graan mee dat mijn moeder maalde. Volgens mij deed ze dat met de koffiemolen. In Elburg merkte je niet veel van de oorlog. Op een keer was er iets buiten het stadje een bom gevallen. Grote paniek. Alle kinderen in de klas vlogen onder de banken. Ik vond dat maar overdreven, want ik was in Arnhem wel wat anders gewend! Alleen de eerste twee maanden ging ik naar school. Daarna vorderden de Duitsers de school.

Vlak voor de bevrijding vluchtten de Duitsers door de straten. Mijn opoe was ziek, maar daarvoor kwam ze haar bedstee uit. Ik zie nog voor me hoe ze in haar witte nachthemd vanuit de deuropening stond te kijken. Toen de Canadezen kwamen, kregen we chocola en kauwgum. Dat kenden we niet. En ik weet nog goed dat ik m'n rok moest ophouden want dan gooiden ze daar koekkruiden met suiker in."

Revenaar 30.6. '45

Wet. Hr. Kielhuis,

Uw brief d.d. 22.6. '45 kwam in mijn bezit.
Opelukkig maar dat de kleine goed groeit. Jammer
van 't dat 't van uw naam minder goede berichten
heeft; doch lichamenlijch is het toch soovals ik
meer te vernemen wel in orde. Maar ja maar uw
rouw aan lijdt is ook eeg. Dit zie ik ook hier
bij de getroffen menschen in mijn afdeeling.

't is een ellende ook alles knijt te zijn, tot
zelfs de woning ook noy. Ik had gehoord
dat het in die buurt noy al meegerallen was
doch nu hoor ik dat 't het lot noy net
moest treffen. Ik hoop dat 't spoedig
de slag weer te bereu may komen; en
ook dat men wat spoedig de getroffen
zal helpen.

Wat ons betreft we hebben het er afgebracht.
We hebben den winter heel wat moeten
lijden; ook aan roedselgebrek; en dan
die ellendige granaten; bommen en schie-
ten mit vlieg machines. Steeds leuuzeman
't sleeft Revenaar 90 menschenlevens gebest
op die rijs; wat van zoo in plaatsje toch

AZ/JB

den Heer L. Zielhuis 9350
Elburg

Mijnheer,

U zult ons verzoek, door U af te leveren ter bestemde plaatse, om terugkeer naar Arnhem te verzoeken, hebben ontvangen.

Wij willener bij U noge ens ernstig op aandringen, dat ook Uwerzijds alles wordt gedaan om deze terugkeer te bespoedigen. De heer Jansen, die gisteren ten kantore was, heeft ons een en ander medegedeeld over den toestand te Arnhem. Deze is niet opwekkend, maar het is juist daarom dat wij alle hens aandeek moeten roepen om schoon schip te maken.

Er is heel wat te doen; alles moet van den grond af worden opgebouwd, letterlijk en figuurlijk. Uw hulp is daarbij onontbeerlijk. Reeds te lang moesten de incasseerders en Uw districts-inspecteur Uw steun missen, zoodat wij een dringend beroep op Uw doen om naar Arnhem terug te keeren.

Misschien is het niet dadelijk mogelijk Uw gezin mede te nemen; dan zult U eerst alleen moeten pionieren, maar als U eenmaal in Arnhem bent, zal het gemakkelijker zijn ook voor Uw gezin onderdak te vinden. Wij zijn er vast van overtuigd, dat U zelf ook niets liever wilt dan aan den slag gaan en wij vertrouwen dat U zoo snel mogelijk Uw oude plaats weer gaat innemen.

Een poesiealbum

"Arnhem was enorm verwoest en leeggeplunderd. We speelden in de ruïnes. Dat mocht niet, want het was veel te gevaarlijk. We deden het toch.

Ons huis was helemaal afgebrand. Alleen de buitenmuren stonden nog. Een buurmeisje was verpleegster. Zij was in Arnhem gebleven en wist dat er Duitsers in hadden gezeten die het bij hun vertrek in brand staken. Toen later de voorgevel werd omgehaald, zijn we nog gaan kijken.

Voor onze evacuatie hadden we onze kostbaarheden, zoals het tafelzilver, in de tuin begraven. Het was allemaal weg. Dat vond mijn moeder heel erg. We hadden niets meer. Alleen de kachel die ze de tuin in hadden gesmeten, konden we nog gebruiken.

Toch kan ik het me niet als een treurige tijd herinneren. We waren heel blij dat wijzelf en alle buren de oorlog hadden overleefd. Ook mijn Joodse vriendinnetje. We kregen een huis aan de rand van onze oude wijk en gingen over tot de orde van de dag. Ik ging weer naar school en kreeg een poesiealbum. Dat heb ik nog steeds."

Aankom 9 Dec. - 1946.

Er is op dees' aarde een hand,
die mij leidt
Met een liefde, zoo hoog en
zoo diep en zoo wijd..
En volz ik slechts willig
de hand van mijn God,
Dan is ook gelukkig,

geregend mijn lot.
Je Moeder.

Pels Rijckenstraat nu

Bronnen

Familiefoto's

Gelders archief

Oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop

Pieter de Boojs

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Tekst en fotografie

Nelleke van Wendel de Joode